

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. พระราชพิธีสิบสองเดือน. พระนคร :
ศิลปาบรรณาคาร, 2516.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. พระนลคำหลวง. พระนคร : โรงพิมพ์ไทย,
2459.

_____ . ลิลิตนารายณ์สิบปาง. พิมพ์ครั้งที่ 4 พระนคร : สำนักพิมพ์คส์วิทยา,
2507.

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับ พ.ศ. 2525. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์-
อักษรเจริญทัศน์, 2525.

เสฐียรโกเศศ. เมืองลัทธิและผีล่างเทวดา. พระนคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร,
2515.

_____ . เล่าเรื่องในไตรภูมิพระร่วง. พระนคร : สำนักพิมพ์อุดม, 2497.

วิทยานิพนธ์

สัมพันธ์ สิงห์โต. "ความสัมพันธ์ระหว่างรามายณะของวาลมิกีและรามเกียรติ์
พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1" วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.

อุไร นาสวินรัตน์. "นางอัปสรในวรรณคดีสันสกฤต" วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต
ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.

รายงานการวิจัย

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และ ปวีณา สุทธิวัฒนา. "คำลึนามและความเชื่อในกรุงเทพมหานคร"
รายงานผลการวิจัยเงินทุนอุดหนุนเพื่อเพิ่มทุนและพัฒนาประสิทธิภาพทางวิชาการ
คณะกรรมการปฏิบัติการปฏิบัติการวิจัยกรุงเทพมหานคร, 2526.

ภาษาต่างประเทศ

- Atharvaveda (Sānaka) with the Pad-Patha and Sāyamācarya's
Commentary. 4 vols. Hashiapur : Vishveshvaran and
 Vedic Research Institute, 1960.
- Dowson, John. A Classical Dictionary of Hindu Mythology and
Religion Geography, History and Literature.
 London : Routledge and Kegan Paul Ltd., 1961.
- Edwardes, Michael. Everyday Life in Early India. New York :
 G.P. Putnam's sons, 1969.
- Getty, Alice. The God of Northern Buddhism. Delhi : Munshiram
 Monoharlal Publishers Pvt. Ltd., 1978.
- Gopinatha, RAO. Elements of Hindu Iconography. Delhi : Indological
 Book House, 1971.
- Hopkins, E. Washburn. Epic Mythology. Delhi : Indological Book
 House, 1968.
- Ions Veronica and Paul Hamlyn. Indian Mythology. London :
 Hamlyn house, 1967.
- Jacobi, H. Encyclopaedia of Religion and Ethics. New York :
 Charles Scribner's sons, 1920.
- Kale, M.R. The Meghadūta of Kālidāsa. Delhi : Motilal
 Banarsidass, 1967.
- Medhātīthi. Manusmṛti. 2 vols. Calcutta : Marasukharāya Mora,
 1971.
- Mackenzie Donald A. Indian Myth and Legend. Delhi : Jangpura
 Extention, n.d.

- Mani, Vettam. The Purāṇic Encyclopaedia. Delhi : Motilal Banarsidass, 1981.
- Martin, E.O. The Gods of India. Delhi : Motilal Banarsidass, 1972.
- Monier-Williams, Sir Monier. Sanskrit-English Dictionary. Delhi : Motilal Banarsidass, 1981.
- Macdonell, A.A. Vedic Mythology. Delhi : Indological Book House, 1971.
- _____. A History of Sanskrit Literature. 2 nd. ed. Delhi : Motilal Banarsidass, 1971.
- Satapatha-Brahmana. Edited by Dr. Albrecht Weber. Delhi : the Chowkhamba Sanskrit series office, 1964.
- Srīkrśṇadyāipāyana Vyāsa. Srīmanmahābhāratam. 4 vols. Gorakhpura : Gītā : Gītā Press, 1956.
- Srīmadvālmīki. Rāmāyana with Sanskrit Texts. pt.2 Gorakhpura : Gītā Press, 1978.
- Srīmanmahārsi. Mahābhārata-Khilabhāga Harivamsa. Gorakhpura : Gītā Press, 1956.
- Srīmanmahārsi. Skanda-Purāṇam. Delhi : Clive Row Calcutta-1, 1956.
- Somadeva's Kathā-Sarīt-Sāgara. Translated by C.H. Tawney's Delhi : Motilal Banarsidass, 1973.
- Stutley, Margaret and James. Harper's Dictionary of Hinduism. London : Harper's & Row Publishers, 1977.

- Thomas, P. Hindu Religion Customs and Manners. India :
Bombay, 1971.
- The Agni Purāna. Translated by Mamatha Nath Dutt. Varanasi :
The Chowkhamba Sanskrit Series office, 1967.
- The Bhāgavata Purāna. Translated by Ganesh Vasudeo Tagare.
Delhi : Motilal Banarsidass, 1976.
- The Linga Purāna. Translated by J.L. Shastri. Delhi :
Motilal Banarsidass, 1973.
- The Māhābhārata text as Constituted in its critical Edition.
Poona : The Bhandarkar Oriental Research Institute, 1974.
- The Māhābhārata. Translated by Kīsarī Mohass Gangulu. Delhi :
Munshiram Manoharlal Publisher Pvt. 1972.
- The Rāmāyana. Translated by Hari Prasad Shastri. 3 Vols London :
Shanti Sadan Chepstow Villas, 1959.
- The Śiva Purāna. Translated by J.L. Shastri. Delhi : Motilal
Banarsidass, 1973.
- The Vishnu Purāna. Translated by H.H. Wilson. London :
Trubner & Co., Parernoster Row, 1864.
- Wilkins, W.J. Hindu Mythology. Delhi : Book Store, 1972.

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความคิดเรื่องอมนุษย์ตามคติอินเดีย

วรรณคดีเป็นเครื่องสะท้อนจินตนาการของมนุษย์ที่แสดงถึงมโนภาพในความฝัน ซึ่งคาบเกี่ยวกับความจริงโดยจะพิจารณาจากสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัวผสมกับความคิดฝัน ความเชื่อหรือความคาดคะเนมาสร้างเป็นนิยายที่มีลักษณะที่เกินปกติวิสัยของมนุษย์ที่เล่าสืบเนื่องกันต่อ ๆ มาจนได้มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรขึ้น และเมื่อกาลเวลาได้ผ่านพ้นไปเป็นเวลาหลายร้อยปี มนุษย์รุ่นหลังก็ได้อาศัยวรรณคดีของคนรุ่นก่อนเป็นหลักฐานค้นหาแนวความคิด ความเชื่อ และวัฒนธรรมของคนรุ่นนั้น ๆ

จินตนาการเกี่ยวกับตัวละครหรือสิ่งต่าง ๆ ที่มีลักษณะผิดปกติวิสัยที่จะเป็นไปได้ นี้ช่วยเสริมสร้างความคิดจินตนาการของเรื่องให้ล้นหลามและประทับใจแก่ผู้อ่าน ผู้ฟัง ดังนั้นมนุษย์และสัตว์ต่าง ๆ ที่มีลักษณะพิเศษก็เกิดขึ้น เช่นพวกครึ่งสัตว์ครึ่งมนุษย์ พวกที่มีลักษณะน่าเกลียดน่ากลัวหรือมีลักษณะแปลกประหลาดหรือพวกที่ล้วยงามเกินกว่ามนุษย์ทั้งหลายจะเป็นได้ และอาจมีแนวความรู้สึกนึกคิดที่แตกต่าง ด้วยเหตุที่พวกเขาเหล่านี้มีบางสิ่งบางอย่างหรืออิทธิฤทธิ์ที่เกินความเป็นมนุษย์มันเองเราจึงเรียกพวกนี้ว่า อมนุษย์

ความคิดเกี่ยวกับอมนุษย์นี้ปรากฏอยู่ในวรรณคดีชาติต่าง ๆ ทั่วโลก แต่ที่น่าสนใจสำหรับคนไทยก็คือเราได้รับเอาความคิดเรื่องอมนุษย์นี้มาจากอินเดียเพิ่มเติมจากที่เรามีความเชื่ออยู่เดิม จินตนาการเกี่ยวกับเรื่องอมนุษย์ของอินเดียที่ปรากฏในเทพนิยายนั้น มักเป็นพวกที่มีพลังและอิทธิปาฏิหาริย์มาก สามารถทำในสิ่งที่มนุษย์ธรรมดาไม่สามารถทำได้ สิ่งมีชีวิตที่จัดว่าเป็นพวกอมนุษย์ในวรรณคดีสันสกฤตมีหลายประเภท จะขอนามากล่าวแต่เฉพาะพวกที่มีความสำคัญและมักชอบลงมาเกี่ยวข้องกับมนุษย์เท่านั้น

ภูต (Bhūta) เป็นอมนุษย์ประเภทที่มีต้นกำเนิดจากมนุษย์ผู้ซึ่งตายอย่างกะทันหันหรือหนีหนีไปจากอุบัติเหตุ พวกที่ฆ่าตัวตาย หรือพวกที่ตายเพราะได้รับโทษ

อย่างหนัก และไม่ได้รับการทำพิธีฝังหรือเผาตามสัทธีประเพณีของตน¹

ปีศาจ (Pisāca) เป็นมนุษย์ที่มีรูปร่างหน้าตาน่าเกลียดน่ากลัว กระทบเลือด คุร่าย มักชอบอาศัยอยู่ในป่ากร้างหรือทะเลทราย บางครั้งก็มีผู้เข้าใจว่าเป็นพวกเดียวกับรากษส โมเนียร์-วิลเลียมส์² ได้อธิบายลักษณะของพวกปีศาจไว้ว่าเกิดจากมนุษย์ที่ชั่วช้า เช่นพวกที่ขอบหุดปด กินเหล้า ย่ำเฝ้าผู้ พวกวิกลจริต หรือผู้ที่กระทำความผิดทุกชนิด เมื่อตายไปแล้วก็จะเป็นปีศาจ

คุหยัก (Guhyaka) เป็นมนุษย์ที่มักจะอาศัยอยู่ตามถ้ำหรือภูเขาและใต้ดิน สามารถแปลงกายได้ตลอดเวลาอยู่ในสวรรค์ มีลักษณะคล้ายเทวดา มีแสงรุ่งเรือง เวลาสู้รบจะเปลี่ยนรูปเหมือนปีศาจร้าย หายตัวหรือเหาะได้ คุหยักนี้เป็นบริวารของพระกูเวรมีหน้าที่ดูแลรักษาทรัพย์สมบัติของพระกูเวร เชื่อกันว่าผู้ที่ตายในสงครามแต่ไม่ได้ตายเพราะความกล้าหาญหรือความขลาดจะไปเกิดในโลกของคุหยัก ซึ่งอยู่ใต้ดินถัดจากยมโลกขึ้นมา³ หรือพราหมณ์ผู้ประกอบคำลั่นกิจไม่เสร็จสมบูรณ์เมื่อตายก็จะเกิดเป็นคุหยัก⁴

¹P. Thomas, Hindu Religion, Customs and Manners (India : Bombay, 1971), p. 32.

²Monier-Williams, Sanskrit-English Dictionary, p. 628.

³E. Washburn Hopkins, Epic Mythology (Delhi : Indological Book House, 1968), p. 147.

⁴Tawney, Somadeva's Kathā-Sarit-Sāgara, 5 : 125 และ เล็กซีรโกเคตส์ สันนิษฐานว่า คุหยัก บางทีอาจเป็นมนุษย์ที่ขุดหาโลหธาตุ ซึ่งบัดนี้ได้สูญหมดแล้ว ดู เล็กซีรโกเคตส์, เมืองสวรรค์ ผีล้าง เทวดา (พระนคร 8 สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2515), หน้า 159.

กินนร (Kinnara) เป็นอมมนุษย์พวกหนึ่งที่มีร่างกายเป็นมนุษย์ ศิระจะเป็น
ม้า⁵ หรือบางทีก็มีร่างกายเป็นม้า ศิระจะเป็นมนุษย์⁶ พวกกินนรถือว่าเป็นนักร้องของ
สวรรค์และเป็นบริวารของพระกุเวร⁷

ยักษ (Yaksa) เป็นอมมนุษย์พวกหนึ่งที่ปรากฏตั้งแต่สมัยพระเวท ถือว่า
เป็นเทพผู้่องไวในการแปลงรูปหรือแปรที่อยู่ นักไวทยากรอินเดียบางคนตีความว่า
ยักษมีส่วนเกี่ยวข้องกับธาตุ yaj⁸ เพราะฉะนั้นยักษจึงหมายถึงผู้ควบคุมธาตุหรือ
ผู้ควบคุมไฟ โดยทั่วไปยักษเป็นมิตรกับมนุษย์และจะช่วยเหลือในเวลาที่ยมนุษย์เดือดร้อน
ยักษชอบอาศัยอยู่ตามต้นไม้ใหญ่ ๆ⁹ สามารถแปลงกายและนิรมิตสิ่งต่าง ๆ ได้ ชอบ
เอื้อเฟื้อและอำนวยความสะดวกให้แก่มนุษย์ตลอดจนให้คำทำนายเกี่ยวกับอนาคต ยักษ
ผู้หญิงมักปรากฏรูปเป็นสตรีที่งดงามไม่แพ้นางอัปสร¹⁰

ลิกษะ (Siddha) เป็นอมมนุษย์ทั้งเทพโดยมากมักหมายถึงผู้สำเร็จวิชา มี
ความรู้ทางเวทมนต์ สัตว์เป็นพวกที่มีคุณธรรม มีลักษณะไปทางพวกภูมิจหรือฤๅษี* พวกลิกษะ
มีประมาณ 88,000

⁵ Tawney, Somadeva's Kathā-Sarit-Sāgara, 4 : 202.

⁶ Monier-Williams, Sanskrit-English Dictionary, p. 283.

⁷ Tawney, Somadeva's Kathā-Sarit-Sāgara, 4 ; 202.

⁸ Monier-Williams, Sanskrit-English Dictionary, p. 838.

⁹ Michael Edwardes, Everyday Life in Early India (New York :
G.P. Putnam's sons, 1969), p. 71.

¹⁰ Hopkins, Epic Mythology, p. 148.

* ในคัมภีร์รามายณะและมหากาพย์กล่าวไว้ว่า พวกลิกษะมักอาศัยอยู่ที่จุดตรึง
ศูภยามนิรมลฉบับนี้, หน้า 50.

วิทยาร (Vidyādhara) เป็นอมมุขยประเภทหนึ่งที่มีฐานะต่ำกว่าเทวดา มีลักษณะคล้ายมนุษย์ สามารถเหาะเหินเดินอากาศได้ มักมีเรื่องราวพัวพันกับสตรีเพศ อยู่เสมอ*

อปลัร (Apsaras) เป็นเทพธิดาแห่งท้องฟ้า มีกำเนิดจากการกวน มหาสมุทรของเหล่าเทพและอสูรเพื่อเอาน้ำอมฤต ไม่มีสามีเป็นตัวตนด้วยขณะที่เหล่า นางอปลัรลอยขึ้นมาจากน้ำ ไม่มีผู้ใดรับพวกนางไว้ พวกนางอปลัรจึงเป็นลัมปติส่วนกลาง ของสวรรค์ นางอปลัรเหล่านี้มีความงดงามมาก เชี่ยวชาญทางเต้นรำและร้องเพลง มักถูกพระอินทร์ส่งลงมาทำลายตบะของผู้นำเทียเหียรเสมอ ที่อยู่ของพวกนางอปลัร มักจะอยู่ในวิมานของเทพเจ้าต่าง ๆ มีหน้าที่คอยให้ความสำราญแก่พวกเหล่าเทพทั้งหลาย¹¹

คนธรรพ (Gandharva) เป็นอมมุขยที่มีฐานะต่ำกว่าเทวดา มีรูปร่างครึ่งมนุษย์ ครึ่งนก¹² อยู่ได้ทั้งสวรรค์และโลกมนุษย์ หรืออีกนัยหนึ่งว่ามีโลกของพวกเขาต่างหาก มีราชาของตนปกครอง คนธรรพมีอิทธิฤทธิ์เหาะเหินในอากาศได้ สามารถแปลงกายและ ผลิตสิ่งต่าง ๆ ได้ มีนิสัยชื่นชอบในสตรีมักจะแปลงกายเป็นบุรุษที่งดงามมาล่อลวงสตรี ในโลกมนุษย์ มีความเชี่ยวชาญทางดนตรี การปรุงยา สามารถพยากรณ์เรื่องราวหรือ เหตุการณ์ต่าง ๆ นอกจากนี้ยังถือว่าคนธรรพมีหน้าที่รักษาโล่มด้วย คนธรรพ** มักอยู่ใน

*วรรณคดีไทยเรียกว่าเพทายธรรพ ถือว่าเป็นพวกที่ไม่เป็นมงคลแก่ใคร ชอบ แย่งชิงลูกเมียผู้อื่น มักจะพากันไปแย่งเก็บลูกมักกะสีผล จนบางครั้งถึงขั้นรบราฆ่าฟันบ่อย ๆ.

¹¹ ดูรายละเอียดในวิทยานิพนธ์ของ อุไร นาสวินรัตน์, "นางอปลัรใน วรรณคดีสันสกฤต" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทภาษีต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522).

¹² Veronica Ions and Paul Hamlyn, Indian Mythology, p. 117.

** ในวรรณคดีไทยถือว่าคนธรรพมีลักษณะ เช่นเดียวกับมนุษย์ แต่ลักษณะของคนธรรพ ตามคติเดิม เขียวสลับสีลักษณะคล้ายกับกิงนรของไทย.

วิมานของเทพเจ้าเพื่อรับใช้ให้ความสำราญทางดนตรีควบคู่กับเหล่านางอัปสร

รากษส (Rākṣasa) เป็นอมมนุษย์ที่ดุร้ายและน่ากลัว แต่ก็มีได้ชั่วร้าย

เหมือนกันหมด อาจแบ่งออกได้เป็น 3 พวก คือ

1. พวกที่มีชีวิตแบบเดียวกับพวกยักษ์ *
2. พวกที่เป็นศัตรูของเทวดา
3. เป็นพวกที่เข้ากลุ่มกับพวกภูต ๘ หรือปีศาจได้¹³

รากษส 2 พวกหลังนี้อาจเป็นพวกเดียวกับราวณะและบริวารได้ รากษส เหล่านี้ชอบท่องเที่ยวในเวลากลางคืนโดยเฉพาะคืนที่ไม่มีพระจันทร์ ชอบทำลายพิธี บวงสรวงและโจมตีผู้มีศีลธรรม ทำความเดือดร้อนให้แก่สัตว์โลกทุกชนิด ชอบฆ่าและกินเนื้อมนุษย์ กินของสกปรกไล่โครกกินแม้แต่ทรากคัพเน่า¹⁴ รากษสเหล่านี้มีอำนาจแปลงกายเป็นอะไรก็ได้มักจะแปลงเป็นสัตว์ เช่น นก หรือ ลู่น้อย คอยข่มขู่ทำร้าย ผู้เดินทางขณะที่จะข้ามแม่น้ำ เป็นอันตรายมากแก่ทารกที่เพิ่งเกิด คนที่ได้รับบาดเจ็บ หรือแม้แต่คนทั่วไปถ้าไม่ระวังเวลากินอาหารหรือดื่มน้ำนั้นจะเข้าไปในร่างกายโดยทางปาก จะทำให้ผู้นั้นเสียชีวิตเป็นบ้า **

* รากษสพวกที่หนึ่งนี้สามารถอยู่กับพวกยักษ์ได้ และคงเป็นพวกเดียวกับบริวารของพระฤเวระ.

¹³ Dowson, Hindu Classical Dictionary, p. 254.

¹⁴ Martin, The Gods of India, p. 94.

** เหมือนการเข้าสิงสู่ในร่างกาย คนไทยเรียกว่า ๘เข้า.

เมื่อทมนานเข้า เมืองสังกาศเพื่อตามหานางสีดาได้พบพวกยักษ์ขณะนอนหลับ พวกยักษ์มีรูปร่างแตกต่างกันไป บางพวกล้วยงามมาก บางพวกน่าเกลียดน่ากลัว ๗ ปัสกษณ์ หรือพิการ เช่นผอมมากจนเห็นแนวซี่โครงหรืออ้วนจนกลมเหมือนกองก้อนเนื้อ บางพวกตัวเตี้ยนิดเดียว บางพวกก็สูงอย่างน่าอัศจรรย์ บางพวกมี 3 ขา บ้าง 4 ขา บ้าง บางพวกก็มีหัวเป็นสัตว์ต่าง ๆ เช่น ลา บ้าง ม้า บ้าง งู บ้าง¹⁵ แสดงว่า พวกยักษ์มีรูปร่างไม่แน่นอน ราวณะเองก็มีรูปร่างใหญ่โตน่ากลัว มีคอถึง 10 จึงได้ชื่อว่า ทศกริว (Dasagrīva) และมีมือถึง 20 มือ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁵R. (tr.) 5 : 346.

ประวัติผู้เขียน

นางสาวอรุณวรรณ กุหลาบรัตน์ เกิดวันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2489 ที่
 จังหวัดธนบุรี สำเร็จปริญญาการศึกษาบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 (บวชวัน) เมื่อ พ.ศ. 2523 เข้าศึกษาในภาควิชาภาษาตะวันออก สาขาวิชา
 ภาษาบาลี-สันสกฤต เมื่อปีการศึกษา 2526 ปัจจุบันรับราชการอยู่ที่กองการศึกษา
 กรมพัฒนาการช่าง กรมอุตสาหกรรมเรือ

ศูนย์วิทยพัทธยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย